

Milena Mileva Blažič

Argonavti v slovenski mladinski književnosti

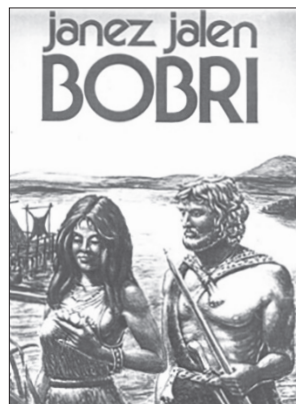
1. UVOD

Mitu o Argonavtih so v svetovnem prostoru posvečene številne in relevantne znanstvene monografije in leposlovna besedila, po motivih tega mita so posneti tudi filmi in risanke. Mit je v celoti, še bolj pa v posameznih motivih, med drugim vplival tudi na pravljice. V skoraj tritisočletnem procesu literarne recepcije je motiv zlatega runa prešel iz antičnega mita v pravljичni tip.

Motiv zlatega runa se pojavlja v različnih zvrsteh slovenske književnosti (J. V. Valvasor, A. T. Linhart, F. Prešeren, R. Rehar, J. Olaj, J. Kastelic, M. Jesih, J. Rode), za pričujoči članek pa je pomemben njegov vpliv na slovensko mladinsko književnost. Značilna primera sta Stanislav Rudan z romanom *Argonavti* in Janez Jalen s trilogijo *Bobri* (1942-3; *sliki 1 in 2*).

Slika 1: Radislav Rudan: *Argonavti* (1963).

Slika 2: Janez Jalen: *Bobri* (1942).

V slovenski književnosti za odrasle prinaša najbolj znano aluzijo na ta motiv Prešernova *Elegija svojim rojakom*:

kaj de čast očetov glása
nima v pesmah starih dnóv,
kaj de v zgodbah zdanj'ga časa
brati slave ni sinóv?

V sedem gričih je prebival
volk, in jastreb tankovíd,
ko je že Navpórt umival
več sto lét Emone zid.¹

V slovenski mladinski književnosti se motiv Argonavtov pojavlja neposredno, npr. v *Argonavtih* Daneta Zajca (1999) z ilustracijami Miroslava Šuputa.

Zanimive vzporednice in odmeve argonavtskih motivov srečamo v avtorski slikanici Andreje Peklar *Fant z rdečo kapico* (2005).

2. GEOGRAFIJA POTOVANJA ARGONAVTOV IN USTANOVITEV LJUBLJANE

Marjeta Šašel Kos glavne vire o geografiji potovanja Argonavtov povezema takole:

Argonavti so bili junaki, ki so pripadali generaciji pred trojansko vojno. Sv. Hieronim (Evzebij) v svoji *Kroniki* datira njihovo potovanje v leto 1270 (55b, ur. Helm) (...) Glavni viri za zgodbo so Pindarjeva *Četrta pitijska oda*, *Argonavtika* Apolonija Rodoškega (3. st. pr. n. št.) in Apolodor.²

Pot Argonavtov iz Tesalije v Kolhido se je bolj ali manj ujemala s tradicionalno trgovsko potjo, ki je vodila do Črnega morja. Zgodba je pomembna iz različnih razlogov, ne nazadnje zaradi razmišljanja, kaj je grško in kaj »drugo« ali tuje. Po mnenju antičnih avtorjev se je v tej ekspediciji v glavnem zrcalila doba kolonializacije in ekspanzije ali kratko malo iskanje zlata (Strabon 1.2.39; prim. 11.2.19).³

Plinij je v svojih virih zasledil povezavo med krajem Nauportus (današnjim mestom Vrhnika) in Argonavti, verjetno na osnovi napačne etimologije imena: *navis* (*naus* v grščini) = ladja in *portare* = nositi.⁴

1 Prešeren, *Zbrano delo* 1:12-16.

2 Šašel Kos, »A Few Remarks«, 13 (prev. M. M. B.).

3 Prav tam, 14.

4 Prav tam, 16. Prim. tudi članek Marjete Šašel Kos »Ljubljana in mit o Argonavtih«.

Ne glede na mitski značaj izročila je obstoj tega izročila zadosten motiv za zanimanje raziskovalcev pravljic in mladinske literature, ki vsebujejo motivne drobce, povezane z mitom o Argonavtih. Za literarno vedo je irelevantno, v katerem gozdu stoji hišica iz sladkarij iz pravljice o Janku in Metki, kje je vodnjak Žabjega kralja, ograja iz kosti Jage babe ipd. Tudi slovenski motiv zlatoroga je mogoče tipološko povezati z motivom zatega runa: v središču obeh je simbol zlata v povezavi z živaljo (bik, jelen, samorog ...).

Nastanek Emone je po mitskem izročilu povezan z mitom o Argonavtih, Jazonu in iskanju zatega runa, torej z dogodki, ki po tradicionalni antični dataciji segajo v 13. stol. pr. n. št. Čeprav obstaja v literaturi več različic mita o Argonavtih, je najbolj znana varianta Apolonija Rodoškega (ok. 295–ok. 215 pr. n. št.). Irena Žmuc o izvoru legende razmišlja takole:

Kdaj se je Emona uvrstila v mit?

V teku stoletij so različni pesniki spisali vrsto različic zgodbe o junških popotnikih z ladje Argo. Zlasti vrnitev junakov v domovino ima več poti, saj so avtorji v mit postopoma vključevali poznavanje novih delov sveta.

Apolonij Rodoški iz 3. stoletja pr. n. št. je bil prvi, ki je v mitu opisal t. i. donavsko različico vrnitve argonavtov. Bil je pesnik in bibliotekar v aleksandrinski knjižnici in se je lahko oprl na različne, njemu še dostopne vire. »Ko so pustili za seboj goro Anguros in daleč naprej od nje v ravnino moleči hrib Kauliakos, ob katerem se Istros razcepi v dve veji, izlivajoči se v morja daleč vsak sebi, in ko so potem prešli ravnino Laurion, so Kolhijci končno dospeli na Kronosovo morje.« Grki so imeli tedaj napačno predstavo o geografskih danostih Balkanskega polotoka, pisali so o drugem rokavu Donave (Istros), ki naj bi se izlival v Jadransko (Kronosovo) morje. Natančni tokovi rek so bili znani šele v avgustejski dobi; Plinij starejši je v delu *Naturalis historia* že ovrgel napačno predstavo o dveh rokavih Donave: »Mislim, da je pisce prevaralo sporočilo, da se je ladja Argo po reki spustila v Jadransko morje blizu Tergeste, ne ve se pa več, po kateri reki.«⁵

Bernarda Županek takole pojasnjuje, zakaj so v 17. stoletju mit o argonavtski ustanovitvi Emone obudili in pospeševali:

Skupina intelektualcev, ki je oblikovala nov, na antične korenine Ljubljane naslonjen mit o argonavtski ustanovitvi Emone – Ljubljane, je bila za svoja prizadevanja zelo motivirana. Temelje te mo-

5 Žmuc, »Pozdravljena častitljiva Jazonova hči!«, 46-7.

tivacije navaja Schönlebnovo pismo z dne 15. julija 1673, poslano ljubljanskemu županu, mestnemu sodniku in svetu dvanajsterih, v katerem je zapisal, da se je lotil naporne naloge pisanja svoje knjige za čast svoje domovine, da se glede na mitično ustanovitev Ljubljana lahko pohvali, da je daleč najstarejše mesto v dednih habsburških deželah, ter izrazil upanje, da bo sijajna dediščina prejšnjih generacij v še bolj sijajni obliki predana naslednikom.⁶

V povezavi s temi legendami je mit o Argonavtih predstavljen tudi na historični freski Ivana Vavpotiča iz leta 1936/37 z naslovom *Prihod Argonavtov*. Freska krasi avlo nekdanje Trgovske akademije v Ljubljani, sedanje Srednje ekonomske šole na Prešernovi ulici 2 (slika 3).

Slika 3: Ivan Vavpotič: *Prihod Argonavtov* (1936/37). Objava s soglasjem Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

3. MOTIVI, MOTIVNI DROBCI IN SLEPI MOTIVI

Mit o Argonavtih se je v dva- ali tritisočletni zgodovini razpršil in spominja na teorijo fraktalov v Andersenovi pravljici o *Snežni kraljici*, ko je zrcalo (Mit o Argonavtih) padlo na tla in se je razbilo na tisoče koščkov (motivov), zato motivni drobc (angl. *truncated motif*) in slepi motivi (angl. *blind motif*) iz mita o Argonavtih ostajajo intertekstualno prisotni v številnih besedilih.

Lüthi definira motivni drobec kot pravljичni motiv z manjšo funkcijo. Lüthi pravi, da motivni drobc so sestavni del sloga pravljice in »obvladujejo pravljico«.⁷ Slepi motiv je motivni drobec, ki je brez funkcije v pravljici.⁸ Slepi motivi so znak nevidnih, a vendar učinkovitih povezav, ki so nastale predvsem pri ustnem prenašanju. Lüthi pravi, da so pravljice polne motivnih

6 Županek, »Zgodba o začetku Ljubljane«, 35. Temeljitejši pregled S. Kokole, »Some Seventeenth- and Eighteenth-Century Appropriations«. Primer naivno zgodovinske recepcije epa o Argonavtih je Klemenž, *Argonavti Apolonija Rodoškega*.

7 Lüthi, *Evropska pravljica*, 71.

8 Prav tam, 70.

drobcev in slepih motivov, ki »kažejo na svet, ki nikoli ni prikazan kot celota (...); dajejo nam občutiti nevidno univerzalno povezanost, ki je v tem svetu pristona, sami obstajajo v navidezni izolaciji.«⁹ Motiv je pripovedna enota in tvori osnovno dogajalno enoto pripovedi.¹⁰

Z motivom zlatega runa so povezani številni simboli, npr. ladja Argo kot »grška mitska ladja, ki vozi po kopnem in po vodi«.

V mitu o Argonavtih je izrazita tudi živalska simbolika; pojavijo se npr. bik, ki bruha ogenj, harpija (bitje s ptičjim telesom in ženskim obrazom), sirene (bitja z žensko glavo in ptičjim telesom), oven (krilati oven z zlatim runom), (velikanska) ptica (z medeninastim peresom), zmaj (zmajevi zobje, zmajevno seme, stooki zmaj, ki nikoli ne spi). Zmaju posveti Monika Kropelj veliko pozornosti in predstavi različna poimenovanja: zmaj, zmij, drak, iza, viza, premog, lintver, lintvern, lintvurm, pozoj.¹¹

Drugi motivi oz. motivni drobci ali slepi motivi,¹² ki so pomembni za prehod iz mita v pravljico, so npr. motiv govorečega predmeta oz. motiv govoreče deske; motiv sandala (kasneje se modificira v slovenski ljudski pravljici *Pšenica – najlepši cvet*,¹³ kjer junak pride hkrati bos in obut).

Motiv zlatega runa je univerzalen pravljичni mem.¹⁴ Doživel je največ modifikacij, prilagodil se je specifični kulturi, npr. v povezavi z različnimi živalmi (zlato oven, konj, jagnje, ptič, riba ...), in je skoraj povsod ohranil univerzalno jedro – zlato, ki je postalo nadčasovni simbol iskanja. Jack Zipes, ki se naslanja na teorijo pravljic, imenovano memetika, pravi, da so pravljичni memi enote kulturne informacije, ki imajo univerzalno jedro in sposobnost prilagajanja. Po njegovih besedah imajo mutacije pravljичnega gena oz. mema kreativno funkcijo v kulturni evoluciji.

Memi, kakršen je motiv *zlatega runa*, imajo naslednje značilnosti: relevantnost, repetitivnost, zapomnljivost in priklic. Poleg tega morajo biti pravljичni memi invariantni, odgovarjati morajo na bistvena vprašanja in biti hkrati inovativni (»po kopnem in morju« lahko mutira v duhovite oksimorone, npr. biti bos in obut, nag in oblečen, hkrati iti peš in na konju ipd.).

Osrednji motiv v mitu o Argonavtih je simbol zlata. Jung in Kerényi med simboli (atributi in metaforami) za božanskega otroka, kot so biser, čaša, cvet, dragulji, krog, otrok, sonce, žoga, zvezde in ozvezdje, omenjata tudi zlato.¹⁵ To je povezano s ključnima pojmom, ki ju Max Lüthi imenuje metalizacija in mineralizacija. V mitu o Argonavtih je bolj prisotna metalizacija, pri kateri se omenjajo kovine zlato, srebro in baker/bron. Pojavljajo se zlati (glava, glavnik, griva, jabolko, lasje, lira, meč, puščica, rezilo, runo), srebrni (puščica, tančica,

9 Prav tam, 73.

10 Uther, *The Types of International Folktales*, 10.

11 Kropelj, *Od ajda do zlatoroga*, 336.

12 Lüthi, *Evropska pravljica*, 70.

13 Fatur in Brenk, *Pšenica – najlepši cvet*.

14 Zipes, *The Irresistible Fairy Tale*, 17.

15 Jung in Kerényi, 109.

vrč), bakreni/bronasti (čelada, človek, jarem, kopito, noge, orožje, palica, ščit, sekira, veriga) in kamniti predmeti (oltar, plošča, sidro, tempelj).

Motiv zlatega runa ima še druge pravljичne značilnosti, npr. oven postane krilati zlatoruni oven v povezavi z mitskim letom (krilati oven prenese na svojem hrbtu otroka bojotskega kralja Atamanta, Friksa in Helo). Naloga mitskega bitja – krilatega ovna – je rešiti otroka pred smrtjo: pred preganjanjem anti-junakov in zlobne mačeha Ino. Mitski let postane pravljичni let (ATU¹⁶ 313),¹⁷ zlati oven se v pravljicah spremeni v zlat predmet (hruško, jabolko, pero, ptiča, ribo, zmaja ...). Čarobni let – ATU 313 – pomeni rešiti otroka (brata in sestro) pred nasprotnikom (čarovnico, demonom, mačeho, volkom, zmajem ...). Mitska enodimenzionalnost postane pravljичna enodimenzionalnost, ki je glavna značilnost ljudskih pravljic.¹⁸

Joseph Campbell v okviru monomita razpravlja o univerzalnem potovanju junaka, ki se odpravi na pot iz nedolžnega sveta otroštva (točka odhoda). Sledi separacija (klic po pustolovščini, nadnaravna pomoč, prvi prehod), iniciacija (preizkušnje, boj z zmajem, točka nič; srečanje z boginjo Medejo, priznanje očeta, zadnje darilo – biki, zmajevi zobje; zlato runo) in vrnitev (zavrnitev vrnitve, čarobni let, rešitev, gospodar dveh svetov in točka vrnitve). Campbell pravi, da je najpomembnejša Jazonova pridobitev zlatega runa z Medejino pomočjo. Sicer je imel tudi druge nemogoče naloge, npr. zorati polje z ognjenima bikoma, posejati zmajeve zobe, se spopasti z oboroženimi možmi, metati kamne in si pridobiti zlato runo, ki je viselo na svetem drevesu (hrastu).¹⁹

4. MIT O ARGONAVTIH KOT PRAVLJICA

Hans-Jörg Uther v motivnem indeksu pravljic iz leta 2004 navaja samostojen tip pravljice, ki je uvrščena v mednarodni klasifikacijski ATU-sistem²⁰ pod številko 513B – kopenska in vodna ladja (angl. *the land and water ship*).

Kralj ponudi svojo hčer v zakon (H335, H331) tistemu, ki lahko zgradi ladjo, ki potuje po kopnem in po vodi (D1533.1.1). Trije bratje poskušajo izvršiti nalogo, toda starejša dva sta neprijazna do starčka (človečka), ki jih vpraša, kaj delajo. Tretji brat pa starčku iskreno odgovori, zato mu ta svetuje, kako zgraditi takšno ladjo (v

16 ATU je mednarodna oznaka oz. akronim na osnovi priimkov treh folkloristov A(ntti) A(arne), (Stith) T(hompson), (Hans) J(örg) U(ther), ki so objavili mednarodno klasificiran indeks pravljичnih tipov.

17 Uther, *The Types of International Folktales*, 7.

18 Lüthi, *Evropska pravljica*, 1.

19 Campbell, *The Hero with a Thousand Faces*, 189.

20 Arne-Thompson-Uther (ATU) klasifikacija je začela nastajati v začetku 20. stoletja, ko sta pravljичne motive klasificirala folklorista Antti Aarne in Stith Thompson. Aarnejevo in Thompsonovo klasifikacijo motivov je posodobil Hans Jörg Uther, zato se danes imenuje ATU-klasifikacija (dosegljivo v Uther, *The Types of International Folktales*).

eni noči) (N825.2): naroči mu, naj s seboj vzame vsakogar, ki ga bo srečal. Izkaže se, da so to ljudje s čarobnimi sposobnostmi (F601). V tem je viden tip 513A.

Ko mladenič pripelje ladjo, je kralj presenečen, toda ker je mladenič reven, mu kralj zada naslednjo (težko) nalogo, zato da bi preprečil poroko. Mladenič izpolni vse naloge s pomočjo čarobnih pomočnikov (F601.2) (v tem je viden tip 513A) in se poroči s princeso (L161).²¹

Uther navaja različne kombinacije osnovnega tipa, reference na mit o Argonavtih Apolonija Rodoškega in številne variante v različnih kulturah (npr. afriški, italijanski, kitajski, irski, ruski idr.).

Uther navaja še en pravljичni tip, ATU 854 - zlati oven (angl. *golden ram*), ki je zelo zanimiv, ker gre za združitev dveh antičnih motivov, in sicer motiva zlatega ovna in trojanskega konja:

Mladenič zahteva votel zlat (srebrn, bronast) kip živali (ovna, koze, leva, jelena, slona, osla, konja, plešočega medveda, ptiča, orla), da se skrije vanj (K1341.1).²²

V zbirki pravljic Jacoba in Wilhelma Grimma je motiv ladje, ki plove po vodi in po kopnem, prisoten kot pravljичni motiv v nekaterih pravljicah.

KHM²³ 54 *Zlata gos*

Tepko je tretjič zahteval svojo nevesto. Toda kralj se je spet hotel izmuzniti in je zdaj zahteval ladjo, ki vozi po vodi in po suhem. »Če boš prijadral s tako ladjo, boš pa takoj dobil mojo hčer za ženo,« mu je rekel. Tepko je odšel naravnost v gozd in tam je sedel stari sivi možiček, ki mu je bil Tepko dal svoj kruh. Rekel je: »Zate sem pil in jedel in tudi ladjo ti bom dal, ker si dobrega srca.« In dal mu je ladjo, ki je vozila po suhem in po vodi.²⁴

KHM 159 *Krilati lev*

Kraljevega veselja se ne da popisati, vendar kljub temu ni maral dati hčere Juriju in mu je ukazal, da mora prej narediti ladjo, ki bo šla bolje po suhem kot po vodi. /.../

²¹ Uther, *Types of International Folktales*, 300-1.

²² Uther, *Types of International Folktales*, 482-3.

²³ KHM je mednarodna oznaka za Grimmove pravljice oz. akronim za *K(inder) und H(aus) M(archen)*.

²⁴ Grimm, *Pravljice*, 351.

Ladjo, ki bolje pluje po suhem kot po vodi. In ko jo bom skončal, bom dobil kraljično za ženo. /.../

Ko je zvečer sonce zahajalo, je bila Jurijeva ladja narejena z vsem, kar spada zraven. Vkrcal se je in odjadriral proti prestolnici. In ladji-ca je šla kot veter. Kralj ga je že od daleč videl, vendar mu še vedno ni maral dati svoje hčere, češ, da mora prej od jutra do večera pasti sto zajcev.²⁵

KHM 165 *Lažniva pravljica*

Vsi skupaj so hoteli odjadrati na suho, jadra so se napela v vetru in odjadrili so preko širnega polja, zajadrili preko visoke gore in tu so se končno potopili.²⁶

Variantnost motiva je lahko intertekstualna povezava z mitom o Argonavtih in likom Medeje.

Pojochi škrjanček (ATU 425C): »Sedem let sem hodila za teboj, bila sem pri soncu in pri mesecu, povpraševala sem po tebi pri vseh vetrovih in pomagala sem ti, da si premagal zmaja. Kaj si me čisto pozabil?«²⁷

5. MIT O ARGONAVTIH V SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI ZA MLADE

Posodobljeno varianto mita o *Argonavtih* je napisal Dane Zajc z ilustracijami Miroslava Šuputa (1999, *slika 4*). Njegovo besedilo lahko imenujemo avtorska pravljica, ki temelji na mitu, vendar ga je sodobni klasik redefiniral.

»Dobiš prestol, če mi prineseš zlato runo iz Kolhide.«

Vedel je, kako težko je dobiti zlato runo, in je upal, da bo drzno dejanje Jazona pogubilo.

Tik pred žrtvovanjem je mati obeh otrok, boginja oblakov, poslala zlatega ovna, ki je na svojem hrbtu odnesel oba otroka stran z žrtvenega prostora.

Friksa pa je zlati oven prinesel v Kolhido, kjer je vladal kralj Ejet. Kralj je Friksa sprejel, zlatega ovna žrtvoval Zevsu, njegovo kožo,

²⁵ Grimm, *Pravljice*, 295.

²⁶ Grimm, *Pravljice*, 273.

²⁷ Grimm, *Pravljice*, 437.

zlato runo pa obesil na vrtu, posvečenem Aresu, bogu krvave vojne.

»Sprejmi junaško nalogo ali pa se odpovej zlatemu runu,« je izzival in računal, kako bojo vojščaki iz zmajevih semen pregnali nadležne Grke.

»Prišel sem po zlato runo, kralj,« je rekel. Ejet, ki se ni počutil čisto varnega ob pogledu na cvet grških junakov, je okleval.

»Zlato runo sem posvetil Aresu.«

»Samo po zlato runo smo prišli.«

»Če je tako, boš dobil zlato runo.«

»Daj mi zlato runo,« je zahteval Jazon.

»Ne boš ga dobil,« je odgovoril kralj, ki se je odločil, da ne bo dal zlatega runa za nobeno ceno.

»Zlato runo ni moje,« je zvitorepil.

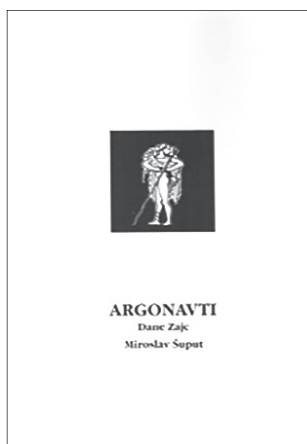
»Če poskusiš, bo zmaj dobil tvoje runo, ti pa zlatega nikoli,« je bila kraljeva zadnja posmehljiva beseda.

Zvečer pa je Medeja Jazona odpeljala v Aresov gaj, poškropila zmaja z začarano vodo, da je zmaj takoj zaspal na vse svoje oči, in mu pokazala zlato runo: »Tam je. Vzemi ga.« Jazon ga je snel s svetega drevesa.

Zlato runo, ki so ga Argonavti prinesli v Jolk, je zginilo brez sledu v mraku in svetlikanju časov in časov, ki prinašajo veselje in žalost, zmage in poraze, jih prinašajo in odnašajo.²⁸

Zajc besedilo, ki je bistveno za Emono oz. Ljubljano, na hitro zaključil, ker ne sledi t. i. donavski varianti motiva, in pravi:

Pluli so po rekah in mnogih morjih. Včasih so morali prenašati Argo na ramenih od ene vode čez kopno do drugega morja.²⁹

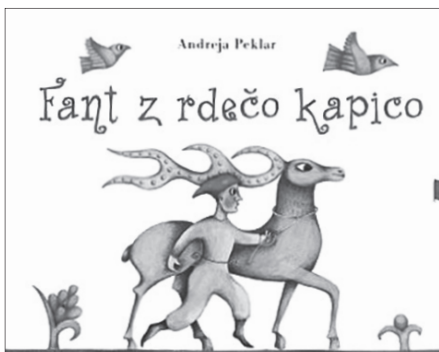

Slika 4: Dane Zajc in Miroslav Šuput: *Argonavti* (1999).

²⁸ Zajc, *Argonavti*, 3–26.

²⁹ Zajc, *Argonavti*, 26.

Avtorska slikanica Andreje Peklar z naslovom *Fant z rdečo kapico* (2005; slika 5) se intertekstualno navezuje zlasti na situlsko umetnost, zgodba pa v marsičem učinkuje kot variacija na mit o Argonavtih. Zlatorogi jelen, ki puštoši po deželi, hkrati spominja na kolhidskega bika in na runo zlatega ovna, deček z rdečo kapico, ki se odpravi nad jelena, pa na Jazona. Besedilo je napisano kot pravljica: začne se z besedami »nekoč davno«; v njem nastopajo ljudstvo neznanega imena, živopisane ptice, krilati konji, govoreči zlatorogi jelen,

sedem umetnikov, deset dni, deset noči, deset modrih mož, čudežna posoda – situla. Protagonist – deček je stigmatiziran z rdečo kapico in lokom (z njima hodi tri dni in tri noči); zlato je fosilizirano v zlati vrtici okoli vratu, eden glavnih likov je zlatorogi jelen; dogajalni čas in prostor opredeljujejo trg, mesto, situla, točaji, pijača in godci.

Slika 5: Andreja Peklar: *Fant z rdečo kapico*, 2005

Leta 2013 je Gaja Kos objavila kratko sodobno pravljico v slikaniški knjižni obliki (ilustracije Damijan Stepančič), z naslovom *Junaki z ladje Argo* (slika 6). Antični mit je predelala na osnovi zbirke *Najlepše antične pripovedke* Gustava Schwaba (1998) in članka Marjete Šašel Kos

v knjigi o kulturni dediščini Ljubljane. Mit o Argonavtih je napisan kot kratka sodobna pravljica s sodobnimi prvini in ima 16 poglavij. Na koncu je dodatek oziroma razlaga antičnih imen. Gre za eno izmed številnih variant mita o Argonavtih in sodobno razlagalno besedilo o nastanku in poimenovanju Emone oz. Ljubljane. Knjiga je namenjena mladim bralcem kot slikanica.

Slika 6: Gaja Kos: *Junaki z ladje Argo*, 2013

6. ZAKLJUČEK

Mit o Argonavtih je neposredno in kot slepi motiv našel pomembno mesto v slovenskem leposlovju za odrasle in mlade. Odmev motiva ladje Argo, ladje,

ki se premika *po kopnem in v vodi*, lahko najdemo celo v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (2014) v obliki frazema, ki označuje vozilo, ki se lahko giblje na kopnem ali po vodi;³⁰ podobno v Slovenskem pravopisu (2001).³¹ V slovenski kulturni zavesti mit o Argonavtih živi predvsem po zaslugi legend, izvirajočih iz Apolonijeve geografije argonavtskega potovanja. Mit o Argonavtih je tudi osnova legend o ustanovitvi Ljubljane in je kot tak upodobljen na freski Ivana Vavpotiča. Za področje mladinske literarne vede in teorij pravljič je vprašanje neposredne navezave na antični mit manj pomembno. Po drugi strani pa menim, da bi bilo slovenskim osnovnošolcem nedvomno zanimivo predstaviti mit o Argonavtih kot enega izmed pomembnih izročil o etiološki razlagi izvora Ljubljane. Kot je razvidno iz spodnega pregleda, sta antična literatura in mitologija v učnem načrtu za slovenščino izrazito slabo zastopani.³²

	1. r.	2. r.	3. r.	4. r.	5. r.	6. r.	7. r.	8. r.	9. r.
Predlagana besedila							Homer: <i>Odiseja</i> (odl.), Ovidij: <i>Dedal in Ikar</i> , E. Petiška: <i>Tezejev boj z Minotavrom</i>	Plinij ml.: <i>Izbruh Vezuva</i> , Ovidij- Sovre: <i>Orfej in Evridika</i>	B. A. Novak: <i>Narcis in Eho</i>
Pregledno poznavanje							Homer		
Domače branje							E. Petiška: <i>Stare grške bajke</i>		

BIBLIOGRAFIJA

Campbell, Joseph. *The Hero with a Thousand Faces*. Princeton, N.J. in Oxford: Princeton University Press, 2004.

Fatur Lea in Kristina Brenk. *Pšenica – najlepši cvet*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1974.

Grimm, Jacob in Wilhelm. *Pravljičice*. Prevedla Polonca Kovač. Prva knjiga. Druga knjiga. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1993.

Jalen, Janez. *Bobri. Knjiga 1 Sam. Knjiga 2 Rod, Knjiga 3 Vrh*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1974.

Jung, Carl Gustav in Carl Kerényi. *Essays on a Science of Mythology: The Myth of the*

30 http://bos.zrc-sazu.si/cgi/ao3.exe?name=sskj_testa&expression=po+kopnem+in+v+vodi&hs=1 (obiskano 17.1.2016). Prim. tudi *papirnato ladjico*, poimenovanje za glavonožca *argonauta argo*, dvospolnika s tanko apnenčasto lupino, ki vizualno spominja na podobo mitske ladje Argo. http://bos.zrc-sazu.si/cgi/ao3.exe?name=sskj_testa&expression=argonauta&hs=1 (obiskano 17.1.2016).

31 <http://bos.zrc-sazu.si/c/SP/neva.exe?name=sp&expression=kopnem+in+v+vodi> (obiskano 17.1.2016)

32 Spodnji pregled je povzet po Poznanovič, *Učni načrt*.

- Divine Child and the Mysteries of Eleusis*. Routledge Classics. London: Taylor & Francis, 2002. Prva izdaja 1949.
- Klemenz, Hubert. *Argonavti Apollonija Rodoškega: prevod epa, opombe k prevodu ter geografske karte, risbe in slike*. 3 zv. Vrhnika: Galerija 2, 2008.
- Kokole, Metoda idr., ur. *Mediterranean Myths from Classical Antiquity to the Eighteenth Century = Mediteranski miti od antike do 18. stoletja*. Ljubljana: ZRC, 2006. V e-obliki 2010, http://hs.zrc-sazu.si/mediterranean_myths (obiskano 17.1.2016).
- Kokole, Stanko. »Some Seventeenth- and Eighteenth-Century Appropriations and Adaptations of the Myth of the Argonauts in Ljubljana: from Texts to Image«, v: M. Kokole, *Mediterranean Myths*, 13–20. Ljubljana: ZRC, 2006.
- Kos, Gaja. *Junaki z ladje Argo*. Ilustracije Damijan Stepančič. Dob pri Domžalah: Miš, 2013.
- Kropej, Monika. *Od ajda do zlatoroga: slovenska bajeslovna bitja*. Mohorjeva: Ljubljana, Celovec in Dunaj, 2008.
- Prešeren, France. *Zbrano delo*. Izd. Janko Kos. 2 zvezka. Ljubljana. DZS, 1965.
- Lüthi, Max. *Evropska pravljica: forma in narava*. Prevedla Alenka Veler, spremna beseda Milena Mileva Blažič. Ljubljana: Sophia, 2011.
- Peklar, Andreja. Fant z rdečo kapico. Ljubljana: Inštitut za likovno umetnost, 2005. http://www.childrenslibrary.org/icdl/BookReader?bookid=pekfant_00770001&twPage=false&route=text&size=0&fullscreen=false&pnum=1&lang=Slovenian&ilang=English (obiskano 17.1.2016).
- Poznanovič, Mojca idr. *Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo, 2011. http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Slovenscina_obvezni.pdf (obiskano 17.1.2016).
- Šašel Kos, Marjeta. »Ljubljana in mit o Argonavtih«, V: *Ljubljana - kulturna dediščina reke*, ur. P. Turk, P. idr., 110-13. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2009.
- Šašel Kos, Marjeta. »A Few Remarks Concerning the *archaiologia* of Nauportus and Emona: The Argonauts«, V: *Mediterranean Myths from Classical Antiquity to the Eighteenth Century = Mediteranski miti od antike do 18. stoletja*, ur. Metoda Kokole, Barbara Murovec, Marjeta Šašel Kos in Michael Talbot, 13–20. Ljubljana: ZRC, 2006, v e-obliki 2010. http://hs.zrc-sazu.si/Portals/1/sp/mm/2_Sasel_Kosweb.pdf.
- Uther, Hans-Jörg. *The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*. 3 zvezki. FF Communications 284–86. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2004.
- Zajc, Dane. *Argonavti*. Ilustriral in Miroslav Šuput. Zbirka Avtorska slikanica. Ljubljana: Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov, 1999.
- Zipes, Jack. *The Irresistible Fairy Tale: The Cultural and Social History of a Genre*. Princeton in Oxford: Princeton University Press, 2012.
- Žmuc, Irena. »Pozdravljena častitljiva Jazonova hči! Argonavtika ali o mitičnih ustanoviteljih Emona/Ljubljane [‘Hail to the venerable daughter of Jason!’ The Argonautica, or the mythical founders of Emona/Ljubljana].« V: Županek, *Emona: mit in resničnost*, 40–73.
- Županek, Bernarda, ur. *Emona: mit in resničnost = Emona: myth and reality*. Ljubljana: Muzej in galerije mesta Ljubljane, Mestni muzej, 2010.
- Županek, Bernarda. »Zgodbe o začetku Ljubljane: Emona, argonavti in ljubljanski zmaj [Stories of Ljubljana's beginning: Emona, the Argonauts and the Ljubljana dragon].« V: *Emona: mit in resničnost = Emona: myth and reality*, ur. Bernarda Županek, 27–39. Ljubljana: Muzej in galerije mesta Ljubljane, Mestni muzej, 2010.

Priloga: Tematska bibliografija

Pripravil Tomaž Bešter, Center za informacijske storitve, Narodna in univerzitetna knjižnica

Do leta 1899

1. Ljubljana leta 1821/V.M. *Slovenski glasnik*, 1. 6. 1866. <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-A8W96VZT>>.
2. Pesništvena umetelnost. Svobodno v izvornem merilu posi. Lajh Korbinijan. V: *Zora časopis za zabavo, znanost in umetnost*, 15. 8. 1872 <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-ZBMFMP5J>>.
3. Ivan Zbogar/Nodier, Charles, Železnikar, Ivan, Kržišnik, Jožef Marija. Narodna tiskarna, 1886.
<<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-VW9PLIMV>>.
4. Oglad po stari povestnici slovenski (Nekaj zgodovinskih črtic, zlasti iz dobe Rimljanov)/Andrej Fekonja. *Dom in svet*, letnik 7, številka 10 (1894). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-4M9NW1JF>>.

1900–1929

5. Lastovkam naproti (Potopisne črtice)/ Meško, Ksaver *Dom in svet*, letnik 17, številka 8 (1904). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-9UQP172A>>.
6. Pod oljko in lavorom; Zapiski iz solnčne Italije/Lampe, Evgen. *Dom in svet*, letnik 20, številka 3 (1907). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-66KI95SK>>.
7. Kraynska Kroneka; Slovstveno-zgodovinska beležka/ Anonimni. *Dom in svet*, letnik 21, številka 6 (1908). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-HTDUOU6V>>.
8. Iz naših dni; Novela/Fatur, Lea. *Dom in svet*, letnik 24, številka 5 (1911). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-YYGUFQB4>>.
9. Sramežljivi Jazon/Rado Murnik. V: *Glas naroda*, 24/1916, 64.
10. Osmero pesmi (Idila)/Pregelj, Ivan. *Dom in svet*, letnik 39, številka 1 (1926). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-ISTGH25H>>.
11. Ljubljana/ A. Potočnik. V *Zvonček*, letnik 28, številka 2 (oktober 1926). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-JJ1H2BBJ>>.

1930–1949

12. Povratek sibirskih Argonavtov. V: *Jutro*, 12/1931, št. 3, str. 10.
13. O Levstikovem Martinu Krpanu/ Orel, Boris. V: *Dom in svet*, letnik 44, številka 10 (1931). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-3P7B23WE>>.
14. Pesniški Krim; Uvod napisal in pesmi v njem poslovenil/Debeljak, Tine. V: *Dom in svet*, letnik 54, številka 7/10 (1942).
<<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-W6H8SFBF>>
15. Vrhnika, nekdanje važno prometno središče. V: *Slovenec*, 70/1942, št. 160, str. 2.
16. Slovenska izvirna povest o Argonavtih/Debeljak, Tine. V: *Slovenec*, 71/1943, št. 180, str. 2–3. (Pisca ugotovil Danilo Trampuž. O povesti Radivoja Reharja (= ps. Radislav Rudan).

17. Radislav Rudan: 'Argonavti« II. Del/Franc Jesenovec. V: *Slovenec*, 71/1943, št. 262, str. 4. (Pisatelj po dognanju Vilka Novaka. Slovenčeva knjižnica III-5, št. 67).
18. Jezik v Rudanovih »Argonavtih«/Anton Debeljak. V: *Jutro*, 24/1944, št. 199, str. 4. (Avtorja ugotovil Jože Munda).
19. Janez Jalen: Bobri; Tretja knjiga: Vrh/Moder, Janko. V: *Dom in svet*, letnik 56, številka 1 (1944). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-GFYJN37D>>.

1950-1979

20. Govor med razpravo na izrednem plenumu zveze književnikov Jugoslavije/ Miroslav Krležan. V: *Naša sodobnost*, letnik 3, številka 1 (1955). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NQWWD8GT>>.
21. Čez kitajron/ Alojz Rebula. V: *Sodobnost*, letnik 11., številka 3 (1963). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-WGNJH4UZ>>.
22. Zadnje gostovanje/ Branko Miklavc. V: *Sodobnost*, letnik 15, številka 10 (1967). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-2J7H5U7T>>.
23. Večje južnoslovansko mesto/Janez Strehovec. V: *Sodobnost*, letnik 22, številka 1 (1974). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-oNU8UCD9>>.
24. Jože Olaj, Podobe minule vojske/M. Zlobec. V: *Sodobnost* (1963-), letnik 22, številka 6 (1974). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-A5L8oYLL>>.
25. Polnočnica/Vladimir Kovačič. V: *Problemi. Literatura*. RK ZSMS, Ljubljana, 1976. <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-MDTOGXJB>> (prisposoda argonavta).
26. O Ketteju in Kosovelu/Bojan Štih. *Sodobnost*, letnik 24, številka 8/9 (1976). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-7XC3WLFa>>.

1980-1999

27. Peš, z mečem/Tomaž Šalamun. V: *Sodobnost*, letnik 28, številka 11 (1980). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-UMPXMUSJ>>.
28. Argonavti / J. K. V: *Enciklopedija Slovenije*. - Zv. 1: A-Ca (1987), str. 100.
29. Potovanje v Čembad/Ida Renar. V: *Sodobnost*, letnik 35, številka 6/7 (1987). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-66JSPC4V>>.
30. Ubogo slovensko meso/Saša Vuga. V: *Sodobnost*, letnik 38, številka 1 (1990). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-12B3YIT8>>.
31. The argonauts in Slovenia: between mythical saga and historical reality / Davorin Vuga. V: *Slovenija : quarterly magazine* - 9, no. 4 (1995), str. 41-45.
32. [Vrhnika [Turistični prospekt] : Slovenija] / [Integralno besedilo Milan Jesih ; Peter Habič et al.; fotografski zračni posnetki Stane Klemenc; fotografije Bojan Breclj; iniciale in kolorirani lesorez so delo učencev Brigitte Jazbar, Uroša Mancinija in Miloša Brkiča][Vrhnika : Občina, 1996 (Galerija Avsenik : Grafika Pokovec)]
33. O argonavtih in primorskih pisateljih na začetku stoletja/ Marko Kravos. V: *Sodobnost*, letnik 45, številka 11/12 (1997). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8834H4FO>>.
34. Did the Argonauts of Greek myth go underground in the Slovene karst? = Ali so Argonavti iz grškega mita prečkali slovenski kras pod zemljo? / Trevor R. Shaw,

- James G. Macqueen. V: *Acta carsologica = Krasoslovni zbornik*, Let. 27, št. 1 (1998), str. 371-393.
35. *Did the Argonauts of Greek myth go underground in the Slovene karst? = Ali so Argonavti iz grškega mita prečkali slovenski kras pod zemljo?* / Trevor R. Shaw, James G. Macqueen. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1998.
36. Jazonova sled v delu Marka Kravosa/Ernestina Pellegrini. V: *Sodobnost*, letnik 46, številka 5 (1998). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-FSU3TE66>>.
37. Argonavti: mitologija / besedilo Boris Muževič. V: *Gea*. - Letn. 9, št. 10 (oktober 1999), str. 49.
38. Argonavti: morje in literatura / Igor Antič. V: *Val: revija za navtiko in turizem* - Leto 8, [št.] 49 (nov.-dec. 1999), str. 84-86.

2000-2009

39. Marmorni prah/Tonko Maroevič. V: *Sodobnost*, letnik 48, številka 9 (2000). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-ZPEFYK9V>>.
40. Jazon med angelom in strogostjo/Juan Octavio Prenz. V: *Sodobnost*, letnik 48, številka 9 (2000). <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-HE9JNLK2>>.
41. Argonavti / Josip Orbanič. V: *Transport: revija o prometu, logistiki, gospodarskih vozilih in gradbeni mehanizaciji*. - Letn. 3, št. 12 (dec. 2003), str. 44-45.
42. Valvasor in saga o Argonavtih: Argonavti na slovenskih tleh - izziv možne prihodnje evropske povezovalne medregijske kulturne poti / Davorin Vuga. V: *Rast: revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja* - Let. 14, št. 1(85) (februar 2003), str. 34-42.
43. Saga o Argonavtih z Valvasorjevimi komentarji: Argonavti na slovenskih tleh: antični mit / Davorin Vuga. V: *Kras* - Št. 57 (marec 2003), str. 14-17.
44. Antika v Ljubljani / Maja Sunčič. V: *Monitor ISH: revija za humanistične in družbene znanosti: = revue des sciences humaines et sociales: = review for humanistics and social sciences: = rivista delle scienze umane e sociale: = revista para ciencias humanas y sociales: = zeitschrift für menschliche und socialwissenschaften* - Let. 7, št. 1 (2005), str. 171-189.
45. Možna povezanost s sago o Argonavtih: antična predstava o Hadovem podzemlju v Škocjanu pri Divači / Davorin Vuga. V: *Kras* - št. 70 (jun. 2005), str. 20-[23].
46. *Radoslav*/Matej Krajnc, Ljubljana: Ved, 2005. Dostopno na http://www.svarun.org/MatejKrajnc/MatejKrajnc_RadoslavStr1-21.pdf.
47. Argonavti / Igor Antič. V: *Val: revija za navtiko in turizem*. -Leto 15, št. 105 (dec. 2005-jan. 2006), str. 108-109.
48. Vozila / J. Orbanič. V: *Istarska enciklopedija*. - Str. 889.
49. Argonavti v neznano? / Stana Zavavlav. V: *Primorske novice*. - 60, št. 36 (14. 2. 2006), str. 11.
50. *Mediterranean myths from classical antiquity to the eighteenth century = Mediteranski miti od antike do 18. stoletja* / edited by, uredili Metoda Kokole ... [et al.] Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006 ([Ljubljana]: Littera picta).
- a. Preface / Metoda Kokole. V: *Mediterranean myths from classical antiquity to the eighteenth century = Mediteranski miti od antike do 18. stoletja*. - Str. 7-10.
- b. A few remarks concerning the archaiologia of Nauportus and Emona: the

- Argonauts / Marjeta Šašel Kos. V: *Mediterranean myths from classical antiquity to the eighteenth century = Mediteranski miti od antike do 18. stoletja*. - Str. 13-20.
- c. The poetics of the Argonaut voyage: shamanism, sorcery and art / Marko Marinčič. V: *Mediterranean myths from classical antiquity to the eighteenth century = Mediteranski miti od antike do 18. stoletja*. - Str. 83-101.
- d. Some seventeenth- and eighteenth-century appropriations and adaptations of the Myth of the Argonauts in Ljubljana: from texts to images / Stanko Kokole. V: *Mediterranean myths from classical antiquity to the eighteenth century = Mediteranski miti od antike do 18. stoletja*. Str. 213-258.
- e. Graphische Darstellungen der Geschichte Jasons im Lichte der Herausgeber- und Sammeltätigkeit Johann Weichard Valvasors / Barbara Murovec. V: *Mediterranean myths from classical antiquity to the eighteenth century = Mediteranski miti od antike do 18. stoletja*. Str. 259-276.
51. *Antični roman v slovenski književnosti: diplomsko delo* / Simona Podlogar Šmartno pri Litiji: [S. Podlogar], 2006.
52. Medeja, kri in ljubezen: legendarne osebnosti ezoterike / besedilo Sandi Sitar. V: *Življenje in tehnika: revija za poljudno tehniko, znanost in amaterstvo* - Letn. 58, št. 6 (jun. 2007), str. 12-20.
53. S pripovedko na izlet na Vrhniko / Marjeta Zorec; ilustrirala Magda Tavčar. V: *Galeb: mladinska revija*. - Letn. 54, št. 4 (dec. 2007), str. 38-43.
54. Vrhnika: prečuden kraj / napisal Tadej Grampovčan; fotografije Dino Kužnik. V: *Potepanja*. - Št. 3 (nov./dec. 2009), str. 46-48.
55. Po sledih Ljubljaničnice in argonavtov / Igor Fabjan. V: *Otrok in družina: revija za družinsko in družbeno vzgojo* - Letn. 58, št. 11 (nov. 2009), str. 54-55.
56. Ljubljaničnica in mit o Argonavtih / Marjeta Šašel Kos. V: *Ljubljaničnica: kulturna dediščina reke* (2009), str. 110-113.
57. The Ljubljaničnica and the myth of the Argonauts / Marjeta Šašel Kos. V: *The Ljubljaničnica - a river and its past*. - Str. 120-124.
- 2010-
58. *Mediterranean myths from classical antiquity to the eighteenth century [Elektronski vir] = Mediteranski miti od antike do 18. stoletja* / edited by, uredili Metoda Kokole ... [et al.] Ljubljana: Založba ZRC, 2010.
59. Razstava o rimski Emoni in argonavtskem mitu v Mestnem muzeju Ljubljana / Bernarda Županek, Irena Žmuc. V: *Ljubljana: glasilo Mestne občine Ljubljana* - Letn. 15, št. 4 (jun. 2010), str. 18-20.
60. *EMONA: mit in resničnost = myth and reality* / [avtorji besedil Bernarda Županek, Irena Žmuc, Janez Polajnar; uredila Bernarda Županek; stvarni katalog Andreja Knapič ... [et al.]; prevod v angleščino Amidas; fotografije Matevž Paternoster ... et al.]. - Ljubljana: Muzej in galerije mesta Ljubljane, Mestni muzej = Museum and Galleries, City Museum, 2010.
- a. Zgodbe o začetku Ljubljane: Emona, argonavti in ljubljanski zmaj = Stories of Ljubljana's beginning: Emona, the Argonauts and the Ljubljana dragon / Bernarda Županek. V: *Emona: mit in resničnost: = myth and reality*. - Str. 27-39.

- b. Argonavtika = Argonautica / Irena Žmuc. V: *Emona: mit in resničnost: = myth and reality*. - Str. [40]-43.
 - c. Pozdravljena častitljiva Jazonova hči!: argonavtika ali o mitičnih ustanoviteljih Emone/Ljubljane = Hail to the venerable daughter of Jazon!: the argonautica, or the mythical founders of Emona/Ljubljana / Irena Žmuc. V: *Emona: mit in resničnost: = myth and reality*. - Str. 45-73.
 - d. Ljubljana in njeno mesto v antiki: ustvarjanje stare in slavne zgodovine Ljubljane = Ljubljana and its place in antiquity: the creations of Ljubljana's old and glorious history / Janez Polajnar. V: *Emona: mit in resničnost: = myth and reality*. - Str. 75-93.
61. Gaja Kos, Damijan Stepančič: *Junaki z ladje Argo*. Dob pri Domžalah: Miš, 2013.